

יוצא מן הכלל המעיד על הכלל



בוויכוח בין אל"ם (מיל') יהודה גלר ("צבא ללא היסטוריה", מערכות 373) לבין רמ"ח היסטוריה, אל"ם ד"ר שאול שי (מאמר תגובה באותו גיליון של מערכות) על מידת תפקודה של מחלקת ההיסטוריה בצה"ל נשכחה העובדה, שכבר ישנו מחקר רשמי על מלחמת העצמאות, שאותו כתב ד"ר נתנאל לורך. הבעיה היא שזהו היוצא מהכלל המעיד על הכלל: כל שאר המלחמות טרם זכו למחקר רשמי מקיף מטעם צה"ל

רס"ן (מיל') ישראל בן דור

וחשבון על המאמץ שהושקע במלחמה ועל תוצאותיו. במדינת ישראל, אף שרוב שנותיה חלפו במלחמות בעצימות כזו או אחרת, לא פורסמה שום גרסה



האדירים בתחום זה התמיד עד שנות ה-70.¹ ברית-המועצות פירסמה אף היא מחקרים מקיפים על מלחמת העולם השנייה משנות ה-60 ואילך. קשה להפריז בערכם של מחקרים אלה ובהשפעתם על עיצוב הזיכרון הקולקטיבי והתודעה הלאומית. אומנם אלה גרסאות רשמיות, שבוודאי עברו סינון ועיבוד, ועם פתיחת הארכיונים הן ודאי עברו ביקורת נוקבת של "היסטוריונים חדשים" למיניהם, אולם בעצם פרסומם ישנו מימוש של ערך דמוקרטי חשוב:

השלטון במדינה
דמוקרטית, המחייב את
האזרח להתגייס ולצאת
למלחמות, חייב, ולו באופן
סמלי וחלקי, לתת לאזרחיו
דין-וחשבון על המאמץ
שהושקע במלחמה ועל
תוצאותיו

רשמית של מלחמה, למעט הספר שהוזכר לעיל של נתנאל לורך.² במשך כל השנים שחלפו הניבה עבודת החוקרים לדורותיהם במחלקת ההיסטוריה של צה"ל עבודה עשירה, ביקורתית וללא משוא פנים, שהופצה בתוך הצבא ושימשה בסיס להדרכה ולהכשרה בכל הרמות וכן להפקת לקחים ולתכנונה ולפיתוחה של תורת

בפולמוס לגבי מחלקת היסטוריה, שהתפרסם בגיליון מערכות מנובמבר 2000, לא הוזכר המחקר של ד"ר נתנאל לורך על מלחמת העצמאות. מחקר זה היה ועודנו המחקר היחיד על מלחמה בתולדות מדינת ישראל, שנכתב על-ידי מחלקת (באותו זמן ענף) היסטוריה בצה"ל ופורסם לציבור הרחב. חשיבותו מתבטאת בכך שעד היום, למרות הביקורת הרבה שנמתחה עליו, לא נכתב מחקר מקיף, שווה ערך בהיקפו וברמתו, על מלחמת העצמאות. השפעתו של המחקר על פיתוח הזהות והתודעה הלאומית בישראל ראויה למחקר נפרד. אולם למרבה הצער הייתה זו סנונית ראשונה ואחרונה, ומבחינה זו, בכל הקשור לפרסום מחקרים של מחלקת היסטוריה לציבור הרחב, היה זה יוצא מן הכלל המעיד על הכלל.

ב מ ד י נ ו ת

דמוקרטיות אחרות, ובהן ארצות-הברית ובריטניה, התפרסמו מחקרים מפורטים על מלחמת העולם השנייה החל משנות ה-50 וה-60. מאמץ

דוקטורנט בהיסטוריה. בעבר קצין מחקר בכיר באמ"ן, במחלקת היסטוריה ובאג"ת



פתיחות המתאימה לכך. בציבור הישראלי ישנם כיום ויכוחים קשים על מהות הציונות, על

**מן ההכרח שהקול של צה"ל
ושל מערכת הביטחון יישמע
בבהירות ובחוזקה בתוך
הוויכוח הזה – הן לטובת
עיצוב התודעה הלאומית
והזיכרון הקולקטיבי והן כדי
להכשיר את הדורות הבאים,
שימשיכו את הדרך**

הדרכים שבהן התנהלו המאבק הישראלי-פלסטיני והסכסוך הישראלי-ערבי בכללותו. מן ההכרח שהקול של צה"ל ושול מערכת הביטחון יישמע בבהירות ובחוזקה בתוך הוויכוח הזה – הן לטובת עיצוב התודעה הלאומית והזיכרון הקולקטיבי והן כדי להכשיר את הדורות הבאים, שימשיכו את הדרך.

הערות

1. כ-20 כרכים פורסמו בשנים 1954-1973 בבריטניה על חלקה במלחמת העולם השנייה. בארה"ב פורסמו בשנים 1948-1960 יותר מ-40 כרכים על חלקה במלחמת העולם השנייה.

2. נתנאל לורך, קורות מלחמת העצמאות, מסדה, 1958. מהדורה מעודכנת יצאה לאור ב-1989. הספר יצא לאור בינואר 1959 במהדורה מהודרת בצירוף מאמר ארוך של דוד בן-גוריון, ראש הממשלה ושר הביטחון, תחת הכותרת: "תולדות מלחמת הקוממיות: סיפור המערכה". (על כתיבת הספר ראו את מאמרו של מרדכי בר-און, "מה אירע בשדות הקרב של תש"ח: ראשיתו של ענף ההיסטוריה במטה הכללי של צה"ל", בתוך: יוסי בן-ארצי, ישראל ברטל ואלחנן ריינר [עורכים], נוף מולדתו – מחקרים בגיאוגרפיה של ארץ-ישראל ובתולדותיה, הוצאת מאגנס, 2000.

3. מצטט טלאס, הפלישה הישראלית ללבנון, מערכות, 1988.

4. Yigal Alon, The Making of Israel's Army, London, 1970.



היסטוריה בדבר המאמץ והתנופה המאפיינים כיום את מחלקת ההיסטוריה. אולם נראה לי כי בסד המשאבים שבו מצויים המחלקה וצה"ל יקשה עליה לעמוד בנטל של בדיקה ושל עדכון המחקרים האלה. לפיכך ראוי, לעניות דעתי, להקים גוף (או להרחיב גוף קיים) בתוך משרד הביטחון ולתת לו את המנדט ואת האמצעים לעסוק בכך. גוף כזה יוכל לגייס את החוקרים המתאימים ללא צורך בתקנים ובשיבוצים ולפעול בתיאום עם ההוצאה לאור של משרד הביטחון. ברוח הימים האלה, ומתוך התחשבות במצוקה הכלכלית, נראה לי שחשוב לזכור כי לפרסום מחקרים אלה יש פוטנציאל שיווקי. סביר להניח כי הם יעוררו עניין רב בארץ ומחוצה לה. בעולם כולו יש התעניינות רבה בהיסטוריה הצבאית של צה"ל, וסביר להניח שיהיו דורשים לתרגום המחקרים לאנגלית. לשם המחשה, כבר בשנת



1970 יצא לאור בלונדון, באנגלית, ספר של יגאל אלון על תולדות צה"ל, שנכתב בשיתוף עם כותבים נוספים.⁴ אינני מציע להעביר את האחריות לגוף אקדמי חיצוני, מכיוון שמלחמות ישראל, ככל הנראה, עדיין לא תמו ומכיוון שבחברה הישראלית אין עדיין

לחימה. אולם אין די בזאת. המחקרים חייבים להפוך לחלק מהתרבות הישראלית. הציבור במדינת ישראל נזקק למידע, והפער נסגר באופן חלקי, לעיתים קלוקל, על-ידי עבודות באיכויות שונות של עיתונאים ושל היסטוריונים. בעבודות אלה לא

**ראוי שתתקבל החלטה
עקרונית על-ידי מי
שמוסמך לכך לאפשר
פרסום לציבור הרחב של
מחקרים המתייחסים
למלחמות ישראל
ולפעילותו של צה"ל בשנים
1948-1982**

נשמעים קולו של צה"ל וקולה של מערכת הביטחון – כפי שראוי היה שיהיה – והגיע הזמן שיישמעו.

במהפכת המידע שאנו מצויים בה קשה להבין מהן הסיבות המהותיות שבגללן יימנע פרסום מחקרים, שהיקפם מגיע לעשרות כרכים, על מלחמת ששת הימים, על מלחמת יום הכיפורים ועל מלחמת שלום הגליל. לשם השוואה יש לציין שמחקרים על מלחמות החלו להתפרסם אפילו במדינות השכנות. צבא סוריה פירסם ספר על מלחמת שלום הגליל ב-1983, והספר אף תורגם לעברית ופורסם בהוצאת מערכות ב-1988.³

מה אפשר וראוי לעשות? לדעתי, ראוי שתתקבל החלטה עקרונית על-ידי מי שמוסמך לכך לאפשר פרסום לציבור הרחב של מחקרים המתייחסים למלחמות ישראל ולפעילותו של צה"ל בשנים 1948-1982. המחקרים חייבים לעבור בדיקה יסודית, שמטרתה למנוע פרסומים משני סוגים – כאלה שעלולים לגרום לנזק ביטחוני וכאלה שאינם עומדים ברמה הנדרשת מבחינת התקדמות המחקר ההיסטורי. נאמנים עליו דבריו של רמ"ח